

УДК 338.48

ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЯ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Стрижак О.О., к.е.н., доцент, ХНЕУ ім. С. Кузнеця, м. Харків, Україна

Анотація – обґрунтовано необхідність застосування інституціонального підходу щодо дослідження туризму як сектора економіки. Визначено сутність та особливості інституціоналізації туристичної діяльності.

Ключові слова – туризм, інституціоналізація туристичної діяльності.

Вступ. Сучасні тенденції розвитку світової економіки свідчать про те, що за обсягами споживання туристичних товарів та послуг й створення ВВП відповідно туризм демонструє стабільні темпи зростання в останні роки. Так, за даними [1], туризм є однією з основних категорій міжнародної торгівлі послугами. Крім надходжень, отриманих в країнах-дестинаціях, міжнародний туризм також отримав 211 мільярдів \$ США експорту через міжнародні пасажирські транспортні послуги, що надавалися нерезидентам у 2015 р., в результаті чого загальна вартість експорту туризму склала 1,5 трлн \$, або 4 млрд. \$ США в день в середньому.

В глобалізованому суспільстві туризм як сектор економіки не тільки укріплює свої позиції, але й здійснює позитивний вплив на розвиток галузей, що виробляють товари туристичного призначення, тим самим стимулюючи збільшення обсягів створення доданої вартості у відповідних сферах матеріального виробництва.

Міжнародний туризм в даний час складає 7% світового експорту товарів і послуг, в порівнянні з 6% в 2014 р., бо туризм зростає швидше, ніж світова торгівля за останні чотири роки [1]. Тому підвищення ролі та значення туризму в сучасному суспільстві вимагає зосередження уваги наукової спільноти на дослідженні потенціалу та пошуку резервів росту туристичного сектора економіки.

Актуальність дослідження. Враховуючи сприятливий вплив туризму на економіку,

актуальним завданням економічної науки є розробка методичних та науково-практичних рекомендацій щодо удосконалення механізму функціонування та розвитку туристичної галузі як складової соціально-економічної системи суспільства, формування сприятливого для розвитку туризму інституціонального середовища.

В сучасному суспільстві для забезпечення економічних успіхів країни першочергового значення здобувають не географічне розташування чи наявність природних ресурсів, а те, яким чином наявні ресурси використовуються. Як слушно зауважує Я. Вінієцькі, як нам відомо, багаті країни, що не мають виходу до моря, оточені багатими країнами з виходом до моря, в той час як бідні країни, що не мають виходу до моря, оточені відповідно бідними країнами з виходом до моря. У посткомуністичній сфері картина виглядає так само. Ми маємо середні розвинені країни без виходу до моря в Центральній-Східній Європі в оточенні інших середньорозвинених країн з доступом до моря, а далі на Схід, як ми бачимо, - бідніші країни без виходу до моря оточені також бідними країнами з виходом до моря. Вищесказане не означає припускати, що сусіди не мають значення. Навпаки, сусіди мають значення, - і значення дуже важливе. Але по-іншому [2, р. 6]. Отже, успіхи чи невдачі країн в глобальному середовищі головним чином обумовлено тими інституціональними умовами, які формують середовище господарської діяльності.

З цих позицій використання інституціонального підходу щодо дослідження особливостей розвитку туристичної галузі здобуває особливої актуальності, оскільки саме інституціональна економіка надає відповіді на питання, чому за однакових початкових умов одні країни домоглися значних економічних успіхів, а інші залишалися на периферії світового господарства.

Результати дослідження. За визначенням Ю. А. Самохіна, Л. Ю. Нікіфорової з

точки зору інституціонального підходу туризм становить собою сукупність суб'єктів і об'єктів сфери туризму і взаємовідносин, що виникають між ними в процесі виробництва і споживання туристичного продукту. Основним інститутом цих взаємин, як і в будь-якій іншій сфері суспільного виробництва, виступає держава. Саме держава формує інституційне середовище, в якому протікають взаємини суб'єктів і об'єктів сфери туризму [3]. Туризм є одним з інститутів, які входять до складу інституціональної системи суспільства. Так, у формулюванні О. П. Осауленка туризм «як соціальний інститут становить собою специфічне соціальне утворення, що має стійкі типи та форми діяльності, соціально-ціннісне ядро, внутрішню структуру і систему взаємодій своїх елементів, різноманіття та динамічність соціальних функцій в суспільстві, що дозволяє йому займати самостійне місце в соціальній системі, забезпечуючи стійкість цілої області соціальних зв'язків і відносин» [4, с. 11].

В цьому контексті необхідною передумовою й основою розвитку туризму як галузі народного господарства та сектора економіки є сукупність економічних та правових регуляторів туристичної діяльності, що на практиці виражається у формуванні інституціональних рамок взаємодії суб'єктів туристичної галузі. Основним суб'єктом такого регулювання є держава.

Роль держави у інституціональному регулюванні туристичної діяльності полягає не лише у створенні законодавчо-нормативного забезпечення, але і у закріпленні прийнятих нормативних актів на практиці діяльності суб'єктів господарювання, а також їх подальшому узгодженні з існуючими та запозиченими соціально-культурними практиками, тобто в їх інституціоналізації. За твердженням П. П. Мазурка інституціоналізація (або формування стабільної інституціональної структури економіки) – це закріплення заново набутих або імпортованих неформальних і формальних правил та норм у стійких формах інститутів й організацій, які можуть функціонувати у легальній та нелегальній, тіньовій, формах і забезпечувати систему екзогенних обмежень для господарюючих

суб'єктів [5, с. 56]. С. С. Фролов під інституціоналізацією розуміє процес визначення і закріплення соціальних норм, правил, статусів і ролей, приведення їх у систему, здатну діяти в напрямку задоволення деякої суспільної потреби [6, с. 245]. Таким чином, інституціоналізація дозволяє узгодити формальні та неформальні норми для створення ефективного інституціонального середовища.

Стосовно сфери туризму інституціоналізація виражається у формуванні сталої інституціональної системи туристичної галузі відповідно до вимог постіндустріального суспільства та тенденцій глобалізації. Інституціоналізація туризму – це закріплення формальних та неформальних правил, які забезпечують функціонування та розвиток туристичної діяльності для реалізації потреб туристів у відпочинку, рекреації, самоствердженні, пізнанні та ін. Інституціоналізація туризму полягає в узгодженні глобальних, міждержавних, державних та регіональних інститутів, норм та правил щодо формування інституціональної системи туристичної галузі та здійснення діяльності із забезпечення потреб туристів з урахуванням не лише економічних, але і соціально-культурних, етнічних, релігійних та інших норм та звичаїв.

Висновки. Таким чином, використання інституціонального підходу у розробці методичного та науково-практичного інструментарію управління туристичною галуззю дозволить сформувати ефективне інституціональне середовище туристичної діяльності на основі виявлення та зняття протиріч між діючими та запозиченими формальними та неформальними нормами та правилами, які не суперечать, а взаємодоповнюють одне одного. Побудова та функціонування ефективною інституціональної системи туристичної галузі є необхідною передумовою забезпечення потенціалу її функціонування та розвитку в умовах постіндустріального суспільства.

Список використаної літератури

1. World Tourism Organization : <http://www2.unwto.org>.

2. Winiecki J. Determinants of catching up or falling behind: interaction of formal and informal institutions // Successes and failures in real convergence. National Bank of Poland, – 2003, 23-24 October [Electronic resource]. URL: <http://www.nbp.pl/konferencje/radisson/Mowcy/Winiecki/winiecki.pdf>

3. Самохин Ю. А., Никифорова Л. Ю. Институциональные факторы развития туристско-рекреационного потенциала региона // Управление экономическими системами: электронный научный журнал. – 20015. - № 11(2) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://uecs.ru/marketing/item/3886-2015-12-30-13-34-09?pop=1&tmpl=component&print=1>.

4. Туризм как социальный институт: автореф. дис. на соиск. учен. степ. д-ра социол. наук: 22.00.04 / А. П.

Осауленко; Рос. акад. наук, И-нт соц.-полит. исслед. – М., 2003. – 300 с.

5. Мазурок П. П. Соціально-інституціональні основи формування ринку праці в Україні. – К.: ННУ ІАЕ, 2005. – 426 с.

6. Фролов С. С. Социология. Учебник. Для высших учебных заведений. – М.: Наука, 1994 - 256 с.

Автор

Стрижак Олена Олегівна, доцент, ХНЕУ ім. С. Кузнеця, elena_stryzhak@rambler.ru

Тези доповіді надійшли 6 лютого 2017 г.

Опубліковано в авторській редакції.